

Аналіз психологічних аспектів самостійності

Чекман Н. В.

*магістрантка ННІ психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: Chekman@krok.edu.ua*

Петрунько О. В.

*доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник, професор кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
ORCID: 0000-0001-9023-5265*

Такий феномен соціально-психологічної діяльності, як самостійність, віддавна привертав увагу педагогів, філософів, психологів. На думку філософів античності, якісний розвиток особистості може бути здійсненим лише завдяки процесам самопізнання та самовдосконалення. На їх думку, фактори активності і самостійності відіграють ключову роль в особистісному розвитку. На сучасному етапі розвитку гуманітарних наук (у психології й педагогіці) формування в суб'єктів навчання такої якості, як самостійність, вважається одним з провідних завдань освітнього процесу.

В українському педагогічному словнику самостійність визначається як властивість особистості, що визначається двома ключовими факторами: наявністю знань, навичок та умінь, і, по-друге, ставленням особистості до навчальної діяльності, її результатів і умов здійснення, а також зв'язками з іншими людьми, що складаються в процесі цієї діяльності [1].

Аналіз праць вітчизняних і зарубіжних науковців показує, що ключові аспекти самостійності полягають насамперед у здатності індивіда планувати свою діяльність, вміти розв'язувати складні задачі без залучення сторонньої допомоги, здійснювати якісний систематичний контроль за результатами своєї діяльності, незалежність в ухваленні самостійних рішень та відповідальність за результати власної діяльності чи бездіяльності [2; 3].

Проаналізувавши стан розробки поняття «самостійність» у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі, визначено, що самостійність є складним соціально-психологічним феноменом, який та містить у собі складові різної природи: когнітивні, мотиваційні, емоційні, вольові та ін. З одного боку, самостійність розвивається і формується впродовж усього життя людини в процесі її онтогенезу, а з іншого боку вона міцно пов'язана з характером та іншими показниками особистісної сфери людини і обумовлюється як її успадкованими нейрофізіологічними особливостями, так і особливостями її психосоціального розвитку. Крім того самостійність пов'язана з феноменами самоконтролю, самоактуалізації, самоефективності, самооцінки тощо, а також вона перебуває в тісному зв'язку з «Я-концепцією» особистості [2; 3].

Аналіз психологічних аспектів самостійності дозволяє ознайомитися з різними підходами до її трактування та виявити основні її структурні елементи. Якщо об'єднати всі проаналізовані здобутки, то самостійність особистості може бути представлена як інтегрована особистісна характеристика, що поєднує в собі перелік специфічних особливостей, а саме: емоційну стійкість, впевненість у собі, низький показник тривожності, відповідальність, незалежність, активність, здатність до самоактуалізації, до управління власним життям з врахуванням власних ціннісних орієнтирів.

Як вже зазначалося, самостійність-як індивідуальна характеристика особистості-формується впродовж усього життя людини, процес її формування має типові етапи і чи найважливішим є її формування в підлітковому віці, оскільки цей період життя людини є найскладнішим в історії її онтогенезу і значною мірою ключовим для її майбутнього.

До найвагоміших чинників становлення важливих психологічних новоутворень підлітка належить сімейне виховання, оскільки саме через стиль та характер взаємодії батьків з дітьми відбувається створення сприятливого середовища для розвитку самостійності особистості, або ж, навпаки, створюються передумови для виникнення лінощів, безпорадності, безвідповідальності, егоцентризму тощо. Крім сімейного виховання на розвиток самостійності підлітків впливає й ряд інших чинників. Зокрема, дослідження самостійності та психологічної незалежності, проведене у 2021 р. японськими науковцями Mikiko Oda та Shin-ichi Yoshioka, в якому взяли участь 1814 студентів, показало, що головними чинниками формування психологічної незалежності та самостійності є стать, місце проживання, спосіб життя, обрана спеціальність та характер здійснюваної діяльності [3].

Висновок. Проблема формування самостійності займає важливе місце в зарубіжній та вітчизняній психології. Самостійність формується поетапно, впродовж життя людини, але особливе значення це має в підлітковому віці. Самостійність-як здатність ставити цілі та досягати їх, ухвалювати самостійні рішення та самостійно діяти, виявляти оригінальність і гнучкість мислення, розвинені вольові якості, ініціативу, незалежність, автономність, прагнення і здатність ухвалювати нешаблонні рішення, сформовані навички самоуправління тощо-є ознакою зрілої, психічно здорової особистості.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
2. Яворська-Ветрова. *Система ставлень особистості: теоретико-методологічні аспекти*. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2018. Том. XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. Випуск 13.
3. *Factors Influencing Psychological Independence in Adolescents and Their Relationship to Coaching-based Support from Significant Others*. *Yonago Acta Med.* 2021 Feb; 64(1): 34–45. doi: 10.33160/yam.2021.02.007